

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za celo leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 1. decembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Cvetje iz Pohodovske filozofije

Naš članek »Brez sramu in načel«, ki je meril glede predvojne dobe v prvi vrsti na kranjsko napredništvo, je izzval v »Pohodu« dolgozven polemičen odgovor. (»Pohod« iz umljivih razlogov ime našega lista le nerad zapiše, zato govori o »nekem listu«.) Upira se človeku odgovarjati na gostobesedne »Pohodove« fraze; priobčujemo s svojimi opombami samo nekaj primerov v zabavo svojih bralcev.

»Slovenska inteligenca je šla vedno z duhom časa; njeno delo za napredek naše domovine se vidi povsod; sprejemala je vse tiste nazore, ki so se ji zdeli koristni za ves narod. Tako je sprejemala liberalne, socialne, agrarne, nacionalne in druge nauke, ki jih je priznaval svet kot rešilne za posamezne stanovne in celote.« — Kajpada. Zato je ustvaril Cankar v svojih komedijah in dramah nesmrtno like zastopnikov te inteligenca. Žal, da sodobniki te časti ne bodo deležni, zakaj naša »napredna« inteligenca je v svojih vrlinah od takrat le napredovala; ostala je sebi zvesta, kar je seve znak značajnosti. Kakor v preteklosti, tako tudi danes prenaša tuje ideje neprebavljene na naša tla brez ozira na to, ali stoji v kakem organskem odnosu do naših življenskih vprašanj ali ne in jih zmaličuje doma v karikaturu in farso. Kar je bilo včeraj naprednjakarstvo, to je danes fašizem. Vedno nam je nasprotnik koval orožje, s katerim smo se pobijali sami med sabo. Kritična zgodovina Slovencev bo morala ugotoviti, da smo v dobi, ko smo bili narodni boj za življenje in smrt, igrali klerikalce in liberalce, nekoliko tudi socialiste, se ob slovesnih prilikah trkali na svojo narodna prsa, pri tem pa neslišano trosili svoje narodne sile in prepuščali obmejne Slovence njih usodi. Nikdar ni bila ta politika izraz in odraz živih idej, nikdar nismo vodili res borbene, radikalne politike, ki bi bila naše sile strnila in našo samozavest dvignila. Neprestano smo zatajevali tiste misli, katerih zmaga je morala prinesiti malim narodom osvobojenje, zatajujemo jih tudi danes. Naš liberalizem ni bil ne demokratičen, ne svobodomiseln, ampak reakcionaren. Naše kulturnobojno igrakanje je bilo samo posnetek nemške politike in dokaz naše odvisnosti od Dunaja. Ta miselnost ni segla niti preko Sotle. Najnaprednejšim narodom je bila tuja. Poljaki s tako politiko nikdar ne bi bili uspeli nasproti Nemcem. In to politiko zagovarja »Pohod«!

Dalje beremo v članku: »Tako je naše meščanstvo že pred vojno sprejelo jugoslovansko nacio-

nalno idejo kot edino rešilno za Slovence. V tem znamenju se je borilo in zmagalo.« — Resnica je, da je bilo naše osvobodilno gibanje ob prevratu pravo ljudsko gibanje, da je prevrat našel našo inteligenco docela nepripravljeno, zaradi česar smo izgubili Koroško, da je staro Avstrijo zrušila zmaga idej, ki jih naša inteligenca danes zatajuje. (Edino predvojno res radikalno gibanje Preporodovcev se je ostro opredelilo nasproti našemu naprednjakarstvu.)

»Kakor v vsakem narodu, ima meščanstvo in izobraženstvo tudi v našem svojo poslanstvo.« — To poslanstvo pomeni večjo zvestobo do naroda in odgovornost nasproti njemu, globljo vero vanj, pomenja pripravljenost za žrtve, pomenja širše politično obzorje in spoznanje političnih nujnosti. Ni ga naroda, v katerem bi inteligenca tako slabo vršila svojo nalogo kot v našem. V političnem oziru je bila prava cokolja v razvoju in v spoznavanju zgodovinskih nujnosti caplja daleč zadaj za ljudstvom.

»Oni, ki se bore še danes proti našim nacionalnim idealom, so podobni prav tistim nasprotnikom Slovenije in nemškutarjem pred 70 leti, ki so n. pr. na Štajerskem dokazovali našim ljudem, da je Štajerc vse kaj drugega ko Kranjec, da je tam drugačen jezik...« Te besede postanejo resnične, če postavimo njih smisel na glavo. Marsikateri po-vojni pojav je razumljiv iz istih psiholoških in gospodarskih osnov, iz katerih se je rodilo predvojno odpadništvo in štajercijanstvo. Te osnove so: malodušnost šibkih značajev, gospodarska odvisnost in koristolovstvo, materialistična miselnost, ki se klanja pred zunanjo silo ter ne vera v lastno narodno moč in bodočnost. Zato je naše narodno

vprašanje v veliki meri vprašanje našega moralnega zdravja in naše značajnosti. Povdarjanje in negovanje regionalnih razlik, posebnosti in čuvstev samo po sebi še ne more biti nevarno, nevarno postaja šele, ako omogočimo, da ga nacionalni nasprotnik lahko izrablja v svoje namene. Nemci še niso nikoli tako vneto gojili in poudarjali regionalne posebnosti in ljubezen do ožje domovine, kot v dobi hitlerizma.

»Slovensko meščanstvo je bilo, je in bo glavna opora slovenske kulture.« To stoji v isti številki »Pohoda«, kjer nekdo odklanja prizadevanje, da bi se na kmetijskih nadaljevalnih šolah vzgajala mladina v ljubezni do lastne kmečke kulture, ker mu to ni v skladu z nacionalno vzgojo.

Seve mora priti h koncu na vrsto tudi argument, da se hočemo mi, ki odklanjamo pohodovski nacionalizem, obdati s kitajskim zidom in da se borimo za neko slovensko gospodarsko avtarkijo. Saj bi zgubila gospoda v nasprotnem taboru tla pod sabo, ako ne bi lahko argumentirala s takimi »podvaljenimi« razlogi. Resnica je ta, da moramo iskati separatizem, duhovno in politično zaplankanost pri tistih, ki nas bi radi tirali s svojo tesno, nemogočo politično koncepcijo v vedno večjo in nevarnejšo politično osamljenost, ki so slepi in gluhi za življenske pogoje malih narodov in s posnemanjem tujih ideologij delajo naravnost v roke tistim silam, ki ogražajo naš obstoj. Člankar se niti ne zaveda, kako kmalu bo s svojim naivnim in nedoslednim pojmovanjem našega narodnega vprašanja obsedel s svojimi somišljeniki vred med dvema stoloma. Kmalu si bosta stala v nacionalnem pogledu nasproti samo dva tabora: fašistični in naš. Bodočnost bo tam, kjer je mladina. In mladina je — ne samo po večini, ampak po svojem boljšem delu — na naši strani. Fašizem je pri nas protinaturen pojav in zato obsojen na zgodnjo smrt.

Borbeno ime

Smilijo se nam oni, ki jim Janezi ne dajo miru in jih razburjajo na vse mogoče načine. Dejstva, da Janezi so, ne bo nihče spravil s sveta. Se zgodovina bo o njih poročala in dajala zanamcem ver- no sliko o številčni moči Janezov. Grešila bi zgodovina — in tega greha bi ji ne smel nikdo odpustiti — ako bi pojava Janezov ne zabeležila na način, ki ga zasluži. Če zapisujejo zgodovinarji že vsak najmanjši dogodek, potem je izven vsakega dvoma, da bodo bodoči slovenski in jugoslovanski

rodovi točno obveščeni o silni številčni in »notranji« moči Janezov.

Slovenci smo znani kot dobri, zvesti in hrabri vojaki; vse te lastnosti so še v podčrtani meri lastne ostalim južnim Slovanom. Temu ne more nihče s pridom oporekati.

Janezi tudi danes — vsaj slovenski — ne zastajajo v svoji hrabrosti, ki jo kažejo v zadnjem času na tako izjemen način, ki nima para v do-

Gledališče

Delo za gospodarsko ozdravitev našega gledališča se nadaljuje. Žal pa samo v gledališču samem, ki skuša s povečanim številom iger in predstav, ter zmanjšanjem vseh izdatkov spraviti v ravnotežje dohodke in izdatke. Koliko se bo to vodstvu gledališča posrečilo, je težko prerokovati. Gotovo pa je, da je tako stanje za gledališče škodljivo in trajno nemogoče. Zato moramo ponovno poudariti, da ni narodno gledališče zabavališče, temveč odlična kulturna ustanova slovenskega naroda, in da je zato dolžnost države kakor tudi banovine in ljubljanskega mesta, pomagati gledališču z javnimi redstvi. Vemo sicer, da je taka pomoč med proračunskim letom težka, vemo pa tudi, da je z dobro voljo vedno še mogoče najti nekaj stotisočev.

Bolj kot to dejstvo pa nas čudi nenavadni molk Dramatičnega društva in Društva prijateljev gledališča, ki sta predvsem poklicana, da skušata pomagati gledališču. Obe društvi pa tako molčita, da njun molk že kar vpije. Čemu pa sta bili potem ustanovljeni, če ne zato, da pomagata gledališču; prvo predvsem s podporami mladim igralcem in dramatikom, drugo pa s tem, da preskrbi gledališču več obiskovalcev in da — bodimo odkriti — skuša z zvezami, ki jih imajo nekateri gospodje v tem društvu, preskrbeti gledališču tudi denarno podporo.

Zelo bi nas veselilo, če bi obe društvi javno pojasnili, kaj sta storili in kaj še hočeta storiti, da se prepreči gospodarski polom našega narodnega gledališča, od katerega je odvisna vsa slovenska gledališka umetnost. Mislimo, da je to nujno potrebno, ker je gledališče javna ustanova, o čigar usodi ima pravico zvedeti vsa javnost in drugi, ker nočemo delati nikomur krivice z očitki brezbrčnosti in nedelavnosti, če je kaj storil, pa je ostalo to neznano.

DRAMA.

V. Werner: Pravica do greha. Veseloigra v štirih dejanjih. Poslovenil dr. Fran Bradač. Režiser Bratko Kreft.

Lahka igrlica, kakor smo jih videli že precej. Problem: Zakonska zvestoba, oziroma nezvestoba; rešitev: kot se za veseloigro spodobi — vesela. Pisatelj ni globok, a je duhovit, zato nas »Pravica do greha« zabava. Včasih je malo frivolno, vendar ne toliko, da bi postal grob in nas žalil. Pojmovanje zakona je popolnoma meščansko, le v prostitutki Eriki postane pisatelj obtoževatelj sedanje družbene morale. Vendar je njen nastop tako kratkotrajen, da na vse prehitro pozabimo. Kljub lahkotnosti pojmovanja pa je vendar pisatelj povedal marsikatero resnico, dasi jo je zakril s smehom in dovtipom.

Režiser Kreft je podčrtal smešno plat. Videlo se je, da mu je bilo pred vsem do tega, da se ob-

činstvo nasmeje. To je tudi dosegel. Mogel pa bi poudariti tudi drugo, resnejšo plat, kar sem tudi pričakoval. Toda, kaj hočemo: kriza, treba je v gledališče privabiti čimveč obiskovalcev, te pa privabiš najlažje s smehom in šalo.

Igrali so dobro, dasi so včasih preveč pretiravali (Sancin). Mislim pa, da gre to na rovaš režije. Osredje so tvorili Jan (dr. Macha ml.), Vida Juva- nova (dr. Macha ml. žena Vera) in Nablocka (Verina mati). Tem sta z uspehom pomagala Cesar (dr. Macha st.) in Medvedova (Erika).

Bradačev prevod — kolikor ga je mogoče presoditi z odra — je dober.

W. Shakespeare: Komedija zmešnjav. Veseloigra v petih dejanjih. Prevel Oton Zupančič. Režiser prof. O. Šest.

Je že tako, geniji so veliki tudi v smehu. In njihov smeh je vse drugačen, kot smeh raznih komediografov: sproščen, odkrit, izvirajoč iz dna človeške nature. Genijevi dovtipi, pa naj so na videz še tako debeli, so vedno zdravi, brez trivialnosti. Pa še nekaj, naj bo zgodba še tako nemogoča v resničnem življenju, kakor je n. pr. ta-la Shakespearejeva »Komedija zmešnjav« o dveh parih dvojčkov, vendar je umetniško vse drugače resnična kot n. pr. »Pravica do greha«. To je sila fantazije, ki se izraža pri Shakespeareju zlasti v njegovih komedijah.

zdajšnji zgodovini Slovencev. Naj se bori proti njim kdor hoče: Janezi so in Janezi bodo ostali.

Pri zadnjem splošnem ljudskem štetju so uradno našli v Sloveniji 125.000 Janezov. Sapo nam je zaprlo in skoraj ne bi mogli verjeti, da je tako, ko vemo, da je med nami toliko in toliko srditih nasprotnikov Janezov, ki hočejo ostati slovanski Ivani.

Je že tako na svetu, da je val izenačevanja zašel vse. Kdor se mu ne ukloni, pade kot žrtev. Zato so Janezi na svojo uradno ugotovljeno številko tako ponosni. Ne boje se tistih, ki so proglasili njih lepo ime za bojno ime. Za te imajo le pomilovalni nasmehek — in ničesar več. Janezi so že vkoreninjeni in jih ne bo nihče več kar tako meni nič tebi nič spodrinil. Janezi hočejo ostati Janezi.

Janezi hočejo biti povsod prvi in odločilni. Zato razumemo, da jih je oni dan list »Pohod« nazval, da so Janezi borbeno ime. To že vemo, da so Janezi neko ime; da je pa to borbeno ime, nas je podučil šele »Pohod«. Če so Janezi borbeno ime, je morala kdaj že biti borba, ali pa vsaj kličejo na boj. Tega nam »Pohod« ni povedal; nam se pa močno zdi, da je ta boj z Janezi že bil in da so na celi črti »pošteno« zmagali. Ne pozabimo na splošno ljudsko štetje in naravnost izredno številko 125.000 Janezov! Tej uradno ugotovljeni številki moramo verjeti! Kdor ji ne verjame, naj se obrne na pristojno mesto, kjer ga bodo primerno naučili in mu povedali, da je vsak boj proti Jane-

zom brezuspešno delo. Vsaj Janezi bodo gotovo tako rekli.

Številčno in hitro naraščanje Janezov dá misliti. Slovenci in vsi Jugoslovani bodo morali na primeren način poskrbeti, da se naraščanje Janezov omeji, in sicer tako, da v javnosti ne bo zagnalo preveč hrupa. Predlagali bi tole ureditev: Proti Janezom moramo biti vsi, ker tako hoče list »Pohod«, kajti kdor ni takega mnenja kot »Pohod«, ta ni pravi Jugoslovani.

Ker smo z ozirom na to vsi protijanezi, bomo po navodilih, na vzpodbudo in vsestransko agitacijo lista »Pohoda« sestavili javno vprašanje na notranjega ministra s prošnjo, da prepove Janeze. To prošnjo bodo podpisali najprej največji borci protijanezov, za tem bomo pa pobirali pod zaščito plavivih srajc podpise pri vseh onih, ki so se izneverili lepemu imenu Janezov in pri zadnjem splošnem ljudskem štetju priglasili sebe za Ivane. Priznati moramo, da so Ivani imeli dosti korajže.

Ivani, to so tisti, ki so protijanezi, so ostali zaenkrat v manjšini. Daj Bog, da bi Janeze pamet našla vsaj do prihodnjega splošnega ljudskega štetja in da bi se njihove vrste zmanjšale, ker ne moremo mirno dopustiti, da bi zaradi Janezov postala zgodovina Slovencev in Jugoslovancov označena na prav poseben način.

Da se s »Pohodom« vsaj v eni točki razumemo in strinjamo, nas močno veseli. Zato bomo za sedaj končali poglavje o Janezih, ker smo protijanezi.

Pohujšanje

»Jutro« bi že res lahko postalo kedaj malo bolj previdno. Če ne bo zaneslo s svojo nepremišljenostjo zmedo med vse pravoverne jugoslovane. Saj gre tem vendar že tako dovolj trda, in boj proti slovenščini in za njeno tiho in postopno likvidacijo jim daje dela čez glavo. Pa jim je zagnalo »Jutro« poleno pod noge, da bi se lahko pošteno spotaknili. Res da ni tega »Jutro« storilo nalašč, Bog ne prizadeni, toda nalašč gori ali doli, poleno je bilo tam, kjer korakajo jugoslovani, in to je za jugoslovanski list vsekako nerodna zadeva.

Pa začnimo kar pripovedovati.

Jugoslovani pri »Jutru« so kajpada kulturni ljudje. Zanimajo se torej tudi za naravoslovje, in cel sestavek jim je zrastel izpod peresa ob spominu na »Delo naših prirodnoslovcev«. Naprosili so zatagadelj dr. Lj. Kuščerja, da jim kaj pove o tem delu. In so ga vprašali med drugim:

»Prirodnoslovne razprave« ste v zadnjem času preosnovali in jim dali značaj internacionalne znanstvene revije?

Pa so dobili takšnole pojasnilo:

»Da, vendar naša reformna ni bila povsod sprejeta s popolnim razumevanjem; očitali so nam, da gojimo znanost v tujih jezikih namesto v domačem. V prvem hipu se res zdi presenetljivo, da tiskamo n. pr. nemške razprave. Toda ne smemo pozabiti, da imajo »Prirodnoslovne razprave« strogo znanstven značaj in da bi snov, ki jo obravnava ta ali ona razprava, zanimala pri nas toliko specialistov, da jih lahko vse na prste sešteješ. Zaradi te peščice ljudi res ne kaže, da pišemo take razprave v domačem jeziku in jih tako storimo nedostopne svetovni znanosti, ki je v eksaktnih vedah samo ena. Pri nas pač pozabljajo, da so prirodne vede kakor velika hiša, pri kateri zida vsak narod na svojem, vendar pa so vse stvari tesno povezane med seboj in se po vsem svetu enako interpretirajo, česar o posameznih duhovnih vedah ne moremo trditi.

Režiser Šest se je odločil, kot pravi v »Gledališkem listu«, dekorativno za stiliziran orient, igralsko pa za realistično igro z rahlo gróteskno noto pri posameznikih. To svoje načelo je tudi dosledno izvedel, in sicer z velikim uspehom. Scenično, režijsko in igralško je bil zlasti posrečen ljubezenski prizor na balkonu med Antifolusom Sirakužanom (Jerman) in Lucijano (V. Juvanovo). Najvažnejše pa je, da se je režiserju posrečilo, da je šla komedija kljub devetim slikam tako hitro mimo gledalca, da se mu je zdelo, kot bi se za trenutek zaslajal v neko pravljico dežel, iz katere se le nerad in težko povrne v vsakdanjo realnost. To sanjskost je še povečala zatemnitev odra pred vsako sliko.

Igralsko sta bila najboljša Jerman (Antifolus Sirakužan) in Sancin (Dromio Sirakužan), ki sta se v poslednjih dveh letih razvila v močna igralca. Izrazite like so ustvarili še Skrbinšek (Antifolus Efežan), Zeleznik (Dromio Efežan) in Gregorin (Zlata Angelo). Od dam je bila najboljša Juvanova (Lucijana), Nablocka (Adrijana) pač ne bo znala nikdar dobro slovensko, kar zlasti moti pri verzih. Škoda, zlasti za igralke takih zmožnosti. Tudi drugi v manjših vlogah so lepo pripomogli k resničnemu uspehu.

Zupančičev prevod je prava umetnina tako po bogastvu izraza kakor tudi po vzornih stihih. To je prepesnitev — ne prevod!

Miroslav Feldman: Zajec. Igra v štirih dejanjih. Prevel Juš Kozak. Režiser prof. O. Šest.

Feldman je po poklicu zdravnik, kar se močno pozna glavnemu junaku te vojne igre, ki se vrši

Majhen narod si zares ne more privoščiti zanj prav za prav nepotrebnega luksuza, da bi v svojem jeziku tiskal razpravo o kakšnem specialnem izsledku, n. pr. iz embriologije, ki zanima samo embriologe po vsem svetu in nikogar drugega. Tako bi bila oškodovana i znanost i raziskovalec, narod pa ne bi imel nikake stvarne koristi, marveč celo škodo, ker bi lahko drugi mislili, da ni dozorel za delo v tej stroki.

No zdaj jo pa imajo, ti jugoslovani. Koliko so se trudili Bulatj in Zubovići in še drugi in drugi, vsi preskušeni v pravem jugoslovenstvu nič manj kakor v svetovni kulturi, pa so zahtevali, naj pišejo Slovenci poslej — če znajo ali hočejo, to je vseeno! — v jugoslovenščini, ali bolj po domače povedano, v srbo-hrvaščini, vse znanstvene knjige, da postanejo tako dostopne širokemu svetu. Kajti slovenščina, so nas učili, ima premajhen obseg, da bi se mogla kedaj uveljaviti kot znanstven jezik. Pač pa je tak znanstveni jezik srbohrvaščina.

Sedaj pa uči »Jutro« tako krivoverstvo!

Bojimo se samo, da čaka jugoslovane še veliko, veliko takih preskušenj njihovega razuma. Res je, pravičnost zahteva, da jim to priznamo, v tem pogledu so kar neverjetno odporni.

Je pač tako na svetu, kakor pravilno ugotavlja Kuščer: svetovna znanost je samo ena, in če naj postane dostopna svetu, mora biti pač spisana v svetovnem jeziku. Svetovni jezik ni slovenščina, ali prav tako ni svetovni jezik srbohrvaščina, celo poljščina ne, čeprav pomenijo Poljaki kulturno vse kaj več, kot Srbohrvatje. Izmed slovanskih jezikov je svetovni jezik pač samo ruščina. Morebiti je še za sedaj nekoliko potisnjena v stran, ali gotovo je, da se uveljavlja bolj in bolj in da se bo uveljavila v dobi enega ali dveh pokolenj tako, da bo potisnila v Evropi in drugod nemščino — pa tudi francoščino! — v ozadje in da bo uspešno tekmovala v svetu z angleščino.

v zadnjih mesecih svetovne vojne na italijanski fronti; glavna oseba stotnik Freiherr von Doringe je namreč izrazito patološki pojav.

Dejanje ni zgrajeno enotno, deloma prikazuje vojaško življenje na fronti, kjer prevladuje komedija s satiro, na drugi strani pa imamo osebno tragedijo stotnika von Doringerja, kateri služi prvo dejanje samo za nekako ozadje.

Tega notranjega razkola tudi režiser ni znal premostiti, zato ne zapusti igra v gledalcu tistega vtiska, ki bi ga morala tako po snovi kakor pisateljevem hotenju. Treba bi jo snovi dramaturško predelati, in prepričan sem, da bi dosegla vse drugačen uspeh. Pa tudi sicer imam vtisk, da jo je režiser prehitro in še nedodelano postavil na oder. Omenim naj še, da je zatemnitev odra v začetku vsakega dejanja pri »Zajcu« neosnovana in nepotrebna.

Mnogo celotnejši in močnejši vtisk pa so napravili posamezni igralci, od katerih so zlasti Zeleznik (stotnik von Doringe), Skrbinšek (general-major) in Jerman (poročnik Kotromanić) izklesali tako izrazite figure, da jih moremo prišteti k njihovim najboljšim vlogam. Podobno so se izkazali v manjših vlogah tudi Lipah (kuhar), Jan (Vranka), Drenovec (Arpad) in Bratina (stotnikov sluga), medtem ko Kralj ni mogel preko običajne kariature.

Prevod Juša Kozaka je dober, mislim pa, da bi vojaške nazive lahko zamenjal s takimi, ki smo jih bili pri avstro-ogrski vojski navajeni; pod desetnikom si človek kar ne more predstavljati kaprola.

V. K.

In do teh uspehov nismo prišli samo mi, prišli so do njih tudi pripadniki svetovnih narodov in jezikov, in če je nemški nacionalno-socialistični profesor prav zadnje mesece napovedal podobno glede razvoja in uveljavljanja svetovnih jezikov, mu že lahko verjamemo. Saj prav za prav ni povedal drugega, kakor to, kar lahko opazuje vsak, ki zasleduje razvoj duhovnega in gospodarskega življenja sodobnega sveta.

Sicer pa teh besedi nismo zapisali, da bi spreobračali jugoslovane, prav zares da jih nismo. Samo ugotoviti smo hoteli, da jim je bilo vrženo poleno pod noge. Kajti če padejo čez in si razbi-jejo nosove, naj vedo vsaj, da je to napravilo poleno, in da niso krvaveli v boju za »nacionalna prava«.

Ešče o Slovenski Krajini

Težko je odkrito in brezobzirno pisati o bolečinah naše narodne vzgoje in raznih blodnjah ter krivicah danes, ko se v človeku ves gnev proti plitvim samozvancem zbira v Zupančičev vzklik: »Kdo si, ki rad bi vodil narod moj?« (Na tiste nekdanje besede o kralju Matjažu ne mislim!) Vendar: če nam ni mogoče prodirati in graditi naprej, pa skušajmo vsaj obdržati to, kar stoji, da je prav in koristno. Zasluga »Slovenije« je, da je prodirno osvetlila naše bolečine v št. 16. 1932 in v posebni prekmurski številki (II, 6). Štejem tiste članke med najboljše o vprašanju Slovenske Krajine. V njih je vse, kratko in jedrnat. — V zadnjih tednih sta izšla v tem listu dva daljša članka, ob katerih želim poudariti nekatere momente, zlasti pa popraviti nedostatke.

Zgrešeno je, ako kdo trdi, da je ljudstvo v Slovenski Krajini »brez vsake narodne zavesti« — nasprotno, večina vaških ljudi odgovarja: mi smo Slovenje, Slovenci! Mislim, da spričo minulih in sedanjih razmer taka izjava zadostuje za označbo narodne zavesti pri kmetu... Drugo pa je, ali ima ta zavest mimo narodnega izročila in čuvstvovanja kaj globlje vsebine. Tu je pač naloga razumnosti, da nudijo svežim dušam paonovskih Slovencev zdrave slovenske hrane! In prav tu je jedro kulturnega vprašanja Slovenske Krajine: kakšna je dejavnost in usmerjenost inteligence, ki živi v njej. Ločiti moramo domačine od nedomačinov, namreč po tem, kolikor so aktivni: mirno lahko trdimo, da je prav velikanska večina razumnosti obeh strani — in ne ljudstva! — brez narodne zavesti, ker je popolnoma pasivna, kulturno prej škodljiva kot delavna... Poglejmo resnici v obraz, zakrivanje je sramota!

In smer dejavne inteligence? Tu bi lahko rekli, da obstoji skupina, ki stoji na stališču, da je treba pri pisanju za starejši rod ostati pri domačem narčaju, ki ima že svojo 213letno knjižno izročilo, rokopisne knjige pa so se širile že v 17. stoletju. V tej skupini se nahajajo tako domačini kot »prišleki«. Oboji stoji na stvarni osnovi, da je treba ljudstvu nuditi pisano besedo, ki jo more popolnoma razumeti. Očitno je pa, da spričo razmer starejši rod knjižne slovenščine niti pasivno ne more obvladati, saj se je nikoli — učil ni. Ta prehodna doba bo trajala še kako desetletje in celo po mnenju naših odličnih jezikoslovcev (tudi n. pr. dr. Breznika) prav nič ne škoduje knjižni slovenščini, še manj pa čemu drugemu. Nikdar pa ni trdil g. Klekl v »Novinah« v zagovoru dialektu, da »prekmurščina ni slovenščina« (kakor piše J. Stan-te v tem listu z dne 3. novembra) — ostanimo pri resnici, ki se dá dokazati z navedki!! Prav tako ne razumemo, kje je tista mladina, ki stoji na stališču »vendstva«, t. j. posebne prekmurske »narodnosti« v nasprotju s slovenstvom. Mislim, da niti enega ni, kaj šele cela skupina! Mogoče je kdo spet kaj narobe bral? Vidite — kako naj razume naš kmet knjižno slovenščino, če pa inteligent bere prekmurščino prav narobe?! Je treba krepkejšega dokaza?! S tem je tudi dan odgovor, koliko stvarnega uspeha more nuditi delo tistih redkih ljudi, ki hočejo »delovati« v nasprotnem smislu. — Madžarskega radia in šunda pa se nikar ne bojte! Imamo bolj »nacionalnega« dovolj celó po vaseh, kaj Sobota! Jedro je zdravo, je trdno slovensko — in kaj nam vse drugo mar! Toda: kvalitetnih delavcev za kulturno povzdigo danes ne moremo pokazati. Žal, da celó plodno izročilo tistega tiska, ki ga je započel veliki dr. Ivanóci, ni na višini...

Nazadnje bi vas rad presenetil še z nekim predlogom: če bi mogel, bi vpeljal najstrožjo cenzuro vseh člankov o Slovenski Krajini. Njena dolžnost bi bila, da bi vrgla v koš vse površnosti, kakršne predstavlja n. pr. Debeljakovo pisanje v Življenje in svetu pred tedni, vrstice nekkih dopisnikov in podobno. Propagirala pa bi ta cenzura objavo vseh kritik pačenja krajevnih imen, kulturnih zločinov itd. Če tega ni — tedaj tudi pravilnega gledanja čez Muro ne bo!

Dolénski Marko.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služočega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Velika newyorška založba »Harper & Brother« (ki ima tudi v Londonu svojo poslovalnico) napoveduje za prve mesece 1934 novo knjigo našega ameriškega rojaka, pisatelja Louisa Adamiča. V knjigi bo zbral svoje članke o Jugoslaviji, ki so nekateri že izšli v raznih ameriških revijah (New Masses, Harpers Magazine, New Republic, Travel). Knjiga bo imela naslov »Native's Return« in podnaslov: »An American Immigrant Visits Yugoslavia and Discovers His Old Country«. Imela bo nad 450 strani ter mnogo ilustracij. Za to knjigo se naši izseljenci v Ameriki zelo zanimajo in težko pričakujejo njenega izida. V raznih slovenskih ameriških listih se oglašajo rojaki z dopisi, v katerih pišejo o Adamičevih člankih, ki jih berejo v raznih velikih ameriških revijah. Nekateri listi pa ga napadajo, češ, da je krivičen v opisovanju razmer v Jugoslaviji in da ni vse tako kakor riše. Toda šele ob knjigi bo mogoče razsoditi, ali je pravično razdelil sonce in sence.

— Novo akademsko društvo se je ustanovilo pred tednom v Ljubljani, in sicer se imenuje: Jugoslovanski nacionalistični akademski klub »Edinost«. Z ustanovnega zborovanja so poslali zahvalna pisma raznim rektorjem tudi univ. profesorju g. dr. Ogrisu in univ. prof. g. dr. Kelemini. Glavno besedo na zborovanju je imel zastopnik Narodne odbrane dr. Cepuder. Ko so na zborovanju govorili o sodelovanju z drugimi akademskimi društvi, so ugotovili, da je le z »Jadranaši« mogoče sodelovati proti separatističnim skupinam. Glasilo novega akademskega društva »Edinosti« bo tudi »Pohod«.

— Obstoji pa v Ljubljani še neko društvo, ki je javnosti malo znano, katerega ime pa smo te dni brali v nekem seznamu nacionalnih društev. To društvo je »Nacionalno socialistični front Jugoslavije«. Toliko je teh društev, da človek ne ve, v katerega bi se vpisal. Če bi dobil človek k svoji plači še precej izdatno »društveno doklado«, bi se vpisal kar v vsa priporočila vredna društva in klube, pa mirna Bosna.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

— V Subotici je zaprt tamkajšnji poveljnik mestne policije Prodanović. Zaradi sleparij in zlorab uradne avtoritete, ki jim policija kajpada dalj časa ni prišla na sled. Policijski poveljnik Prodanović je bil n. pr. solastnik ene od subotičkih tovarnen sodavice. In tej tovarni je Prodanović izposloval kratkoma — monopol. Ostalim tovarnam sodavice je prepovedal obratovanje, češ, da proizvajajo pokvarjeno sodavico. Cele zaboje sodavice v steklenicah je dal voziti na dvorišče policije, kjer so steklenice razbijali. Svoji tovarni in sebi je s tem pomagal do velikega dobička; ta tovarna je dvigala cene, kakor se ji je zdelo. Nazadnje je policija zvedela za vse in aretirala svojega poveljnika. Zdaj obratujejo spet vse tovarne in sodavice se je zelo pocenila. Stara metoda: imeti kakršnokoli oblast in biti solastnik raznih podjetij, ki jih potem lahko »varuješ« pred konkurenco. Stara metoda, zanesljiva metoda!

— Nemški PEN-klub je pred kratkim »prosto-voljno« izstopil iz mednarodne zveze PEN-klubov. Na seji eksekutive v Londonu so namreč povedali nemškemu delegatu Pauliju, da morajo sprejemati v klub tudi protihitlerjevske pisatelje. Predsedstvo nemškega PEN-kluba pa je rajši izstopilo iz mednarodne zveze. Nemška skupina je zdaj sklenila, da se bo nanovo organizirala ter skušala ustvariti tudi v drugih državah organizacije nacionalističnih (fašističnih) pisateljev. Tako dobimo torej mednarodno internacinalno pisateljev. Pristopnic še niso razposlali.

— Selma Lagerlöf je izročila honorar svojega zadnjega leposlovnega dela Mednarodnemu odboru političnih beguncev svobodnih poklicev. Nemški fašistični tisk je spričo tega takoj pozval Nemce, naj ne kupujejo knjig, ki jih je spisala ta »boljše-viška« pisateljica.

Kulturno herostratstvo

Čudni modrijani se zbirajo okrog »Pohoda«. Toliko protislovij, kot v tem listu, bi zamenjal kjerkoli drugod. Sicer to ni nič čudnega tam, kjer je toliko nejasnosti in zmedenosti prav v osnovnih pojmi, zadevajočih narod, politično nacijo, narodno, državljansko, patriotsko in politično vzgojo, kjer se odnos države do naroda postavlja na glavo. Klasičen primer take zmedenosti nahajamo v 47. številki lista, kjer se nekdo spodtika nad vzgojno smerjo naših tako imenovanih kmetijskih nadaljevalnih šol. Ni naša naloga, da branimo te

šole. To naj stori prizadeto učiteljstvo, ako se mu zdi vredno, odgovarjati na take vrste kritiko. Navajamo samo nekaj stavkov iz nje, ki so zelo, zelo značilni. »Nastane pa vprašanje, ali je baš ta ideja (v mislih ima pisec vzbujanje ljubezni do poklicaj, do grude, do domačih šeg in običajev, do naše vere), ki jo poudarja naše nadaljevalno šolstvo, pravilna osnova za življensko pot naše kmečke mladine. Ali je sploh v soglasnosti z državno idejo? Namesto ideje krepke, enotne, nacionalne Jugoslavije poudarjajo ljubezen do ožjih domačih običajev in šeg. Ni li to partikularizem, ki ni v skladu z idejo enotne Jugoslavije? Namesto verske strpnosti in enakopravnosti poudarjajo ljubezen do domače vere, torej poudarjajo versko plat tam, kamor gotovo ne spada.«

Bog varuj vsako državo takih patriotov, ki spravljajo gojitev domače kmečke kulture v nasprotje z državno mislijo, ki imajo take pojme o verski strniti in enakopravnosti. Ljudje take miselnosti so grobokopi državne misli. Ako bi bil učitelj zagrešil te vrste, bi zaslužil, da ga odpuste iz službe, ker ne bi imel pojma o tem, kaj je narodna in državljanska vzgoja. Naši nacionalisti so pač slabi učenci svojih mojstrov. Hitlerjevci bi se gotovo otepal ljudi take »nacionalne« miselnosti. V očeh takih »nacionalnih delavcev« pač ne velja jo nič ponovna in jasna zagotovila najvišjih mest, da je naša pravica in dolžnost gojiti svoje »plemenske posebnosti«. Niti sanja se jim ne, kateri so pogoji in osnove organske rasti narodne kulture in zavesti.

„Poreske opomene“

pošiljajo davčni uradi davčnim zavezancem v okrožju ljubljanskega finančnega ravnateljstva. Za vsako tako »opomeno« mora naslovljenec plačati 1 dinar »porto«, čeprav prejme »opomeno« dosti prej, preden zapade davek v plačilo. Te »poreske opomene« prejemajo davčni zavezanci šele za četrti kvartal letošnjega leta. Še meseca julija, t. j. za tretji kvartal so dobivali »davčne opomene«, ki so jih pošiljale »davčne uprave«, sedaj pa pošiljajo »poreske opomene« »poreske uprave«, ki sporočajo ljudem, da »prema stanju računa br. ... u poreskoj glavnoj knjizi za 1/4 1933 god. opštine ... dugujejo Dinara ... na ime »davkih« itd. Beseda »davkih« je namreč pritiskljena s štampljko, ki je pri »poreskih upravah« v Sloveniji še slovenska. Ne vemo kaj je vzrok, da so pri nas, ko je uradni jezik slovenski, kar čez noč nastale namesto »davčnih uprav« »poreske uprave« in namesto »davčnih opominov« »poreske opomene«? Če je državna tiskarna v Belgradu preveč obremenjena, bi prav lahko kakšna slovenska tiskarna natisnila davčne opomene.

Janez Kosec.

Zatiranje slovenskega ljudstva v Primorju

Ljubljana, v novembru 1933. — Po velikih procesih, ki so jih vprizarjali pred leti italijanski fašisti nad našimi ljudmi v Primorju in s katerimi so hoteli pokazati svetu svojo moč, je nastal na zunaj in na videz mir. Toda to ni tako. Z večjo previdnostjo, pa zato toliko bolj sistematično, uničujejo vse, kar je še slovenskega. Ljudstvo je v času fašističnega terorja postalo bolj previdno, zato pa danes zadostuje že najmanjši pregrešek in sum, da ga prično oblasti zasledovati. Da je življenje v takem položaju, v vednem pričakovanju aretacij, zapora, konfinacij in sličnega, neznosno, si lahko vsakdo predstavlja. Kar pa je najbolj grozno je to, da zapirajo nedolžne ljudi, ki jih puste čakati v preiskovalnih zaporih tudi čez eno leto, da med tem časom najdejo vsaj en »zločin«, po katerem bi jih lahko sodili.

Zadnji večji proces, ki so ga vprizarili proti našim fantom, je bil pred mesecem v Rimu pred izrednim sodiščem. Tu je bil obsojen 33letni Purger Klement iz Doline in drugi na od 7 do 2 leti ječe. Obdolženi so bili, da so organizirali po Istri lanske leto znane pohode na županstva in so zahtevali dela ter odpravitev občinskih davkov in nekaterih drugih davkov. Vsaj dejstva pa govore za to, da za tako delo ni treba organizatorjev, ljudstvo je to storilo v obupu, organizirano po bedi in fašističnem pritisku. Mnogo ljudi pa so v zadnjem času aretirali v Postojni, Košani, Sv. Luciji, Idriji in kot poroča »Ponedeljski Slovenec« tudi v Ajdovščini. Tu je bilo aretiranih 6 fantov, ki da so polomili Arnaldijevo drevo pred šolo. Fante je ovadila šolska služkinja, ki pravi, da jih je videla ob petih zjutraj, ko je odpirala okna šolskega poslopja. Ljudem se zdi to čudno, kajti takrat še nikoli ni odpirala oken tako zgodaj in poleg tega še tema, ženska pa zelo slabo vidi. Nazadnje pa čemu je treba šestih fantov zato, da bi odlomili vršiček na drevesu? Drevesce so sedaj obdali z bodečo žico!

Drugo, kar muči naše slovensko kmečko in delovno ljudstvo v Primorju, pa je neznosna in obupen gospodarski položaj. Kmečka posestva ne donajajo ničesar več, le za skromno življenje in za davke. Saj ponekod ne jedo drugega kot krompir in polento. Naj navedemo za primer samo to, da morajo plačati kmetje v vipavski občini za prašiča, ki ga zakoljejo za dom 100 lir takse in 40 lir užitnine (okrog 560 Din!).

Diktatura in demokracija

V današnjih dneh, ko že nekateri podrepniki avtokratizma in fašizma ne vedo, kako bi bolj smešili in v nič devali demokracijo misel, misel, ki je sploh niso sposobni doumeti, v teh dneh je velike vrednosti, slišati sodbo mož iz dežel, v katerih se je demokracija ne samo obnesla in pokazala svojo življensko moč, ampak katere imajo tudi prav zaradi svoje demokracije na svetu vpliv in moč, ki ga ne more pokazati nobena fašistična, nedemokracijska država. Na prvem mestu med demokracijami je danes Velika Britanija, največja in še vedno najmočnejša država sveta. In kljub vsem fašističnim poskusom na svetu ne prihaja Angležem niti samo na misel, da bi zatajili svoje veliko izročilo: demokracijo.

Prav te dni je govoril državni tajnik za dominione Thomas:

»Gotovo ni slučaj, da še nikoli ni v britanski državi demokracija tako globoko koreninila, kakor danes, ko propada demokracijska državna oblika na vsem svetu. Diktature morajo kajpada obratovati vso pozornost na dogodke v notranjosti. Ljudstvo, ki se je odpovedalo svoji lastni svobodi, je treba držati v nekakšnem omotičnem stanju, da se ne upre, in najboljšo omotično sredstvo je močan založek sebične narodne oholosti.«

Zelo lepo je na Jesenicah

poročajo »Pohodu« z obhodom dne 25. novembra. Kajti »prosvetno, kulturno in društveno življenje je zavzelo razveseljivo polet. Vrše se prireditve« — o, pa ne samo to, tudi »operete, koncerti, predavanja, akademije itd.« To je treba pozdraviti, to je hvalevredno, lepo in koristno, ugotavlja dopisnik, ampak, pravi, pojavili da so se tudi bridki nedostatki. To je hudo, res, pa imajo zato Jesenčani tudi mnogo svobode, ker dopisnik poroča tole: »Kajti, vsi oni, ki delujejo javno, bodisi na kulturnem, bodisi na gospodarskem polju, morajo polagati svoj račun o delu in javnosti ali pa zakonu in državi v obliki taks.« Pa ni na Jesenicah drugi način nič priljubljen, slišimo dalje. Mogoče radi tega, ker imajo — kljub tej krizi — »gospodarsko skupino, ki si je izbrala poklic gostoljubja«. Lep poklic, pa se zdaj ne moremo baviti z njim in z njega ozir na razvoj tujskega prometa, ker moramo navajati dalje: »Nihče nima ničesar proti temu, da se človek v hramu, ki je sicer v prvi vrsti določen vzgoji, kulturi in prosveti, po dovršenem duševnem delu razvedri in da se javnosti to tudi nudi, treba je pa imeti v vidiku to, da velja eno merilo za vse, da je pa treba zato imeti dovoljenje oblasti — sreske in celo banske, ker kulturno delo bo po zunanosti in notranosti le tedaj popolno, ako bo zadostilo tudi zakonu o taksah.« Tako konča »Pohod«. V istem slogu kličemo: zapomnite si to vse prosvetne, kulturne in »društvene« organizacije, bodisi da delujete javno na kulturnem, bodisi na gospodarskem polju!

Kaj je anahronizem?

»Anahronizem je, da se mora danes po 15 letih svobode ustanavljati jugoslovanski nacionalistični klub na Aleksandrovi univerzi.« To je ugotovil dr. Cepuder na ustanovnem občnem zboru »Edinstva«, jugoslovanskega akademskega nacionalističnega kluba na ljubljanski univerzi (»Jutro«, 26. nov. 1933). — Pa še drugačen »anahronizem« se je dogodil; predsednik tega društva je namreč — Janez! Ne Marko ali Dušan, niti ne Jovo ali vsaj Ivan, marveč čisto navaden plemenski Janez. Kam pridemo, če bodo udirali Janezi celo v nacionalistične organizacije?

Popravek: V članku V. Šk.-a, »K vprašanju Slovenske Krajine«, se je pri metiranju zgodila neljuba pomota. Urinjen je bil ob koncu prvega dela odstavka, ki navaja število v Mursko Soboto prihajajočih slovenskih revij, ki pa spada v neki drug še neobjavljen članek o Slov. Krajini.

V uvodnem članku zadnje številke naj se popravi dve napaki: na prvi strani v 3. stolpcu, 19. vrsta od zgoraj naj se glasi: »morec« namesto »mora«; na drugi strani v 1. stolpcu, 9. vrsta od spodaj naj se glasi: »nesmrtnost« namesto »resničnost«.

Listnica uredništva.

Kritiku »Hmeljske princeze«. Hvala lepa za poslano brošuro in lepak. Vaše ocene pa ne moremo priobčiti, ker bi si z njo gotovo nakopali tiskovno tožbo. Ocena in brošura nam sicer jasno pričata, da je »Hmeljska princeza« diletantsko zmašilo, kakor ga še menda nismo doživeli v Sloveniji — vsaj javno ne — vendar mislimo, da so Vaši napadi na učiteljstvo presplošni in zato vsaj za večino učiteljstva krivični. Prepričani smo namreč, da tudi učiteljstvo odklanja take »umotvore«. — Veselilo pa bi nas, če bi napisali mnogo krajšo oceno brez splošnih izpadov.

»Drama«, revija za ljudske odre in igravce, je izšla. Podeželski režiserji in igravei bodo našli v njej vse, kar potrebujejo za svojo izvežbanost in prireditve odrskih predstav. Ker bo 1. številka najbrž kmalu pošla, naročite takoj na: Založba Drama, Ljubljana, poštni predal 139.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(65. nadaljevanje.)

Prepovedana lista.

Državni pravdnik v Zagrebu je prepovedal širiti in prodajati:

- 1.) št. 10 »Hrvatske revije« in
- 2.) št. 45 »Istrez«.

Oba lista izhajata v Zagrebu.

† Dr. Ivan Perne.

V Ženevi je nenadno sredi dela umrl dr. Ivan Perne, svetnik zun. ministrstva. Bil je eden izmed naših najsposobnejših uradnikov v diplomatski službi. Po rodu je bil Gorenjec. Zgubili smo z njim zavrednega Slovenca, človeka redke plemenitosti, ki je pomagal vsakomur, kdor se je zatekel k njemu po pomoč. Zaradi svojih osebnih vrlin je bil priljubljen v vseh belgrijskih krogih. Doživel je komaj 44 let, ko se mu je obetala radi sposobnosti v službi najlepša bodočnost.

Sodelovanje profesorjev in študentov.

Kakor poroča »Akademski glas«, strokovni list slovenskih vseučiliških študentov, mu je obljubilo več vseučiliških profesorjev in drugih znanstvenikov sodelovanje. V obliki podlistkov bodo obravnavali različne sodobne probleme gospodarstva, sociologije, psihologije, seksualnosti itd. Objavljati jih začne v eni prihodnjih števil.

Če kedaj, če kje — pri nas in v tem času je tako sodelovanje potrebno. In prav je, da se ni s skupno akcijo za vseučiliško knjižnico končalo, da se bo marveč z njo šele začelo.

K davčnemu vprašanju

piše skozi in skozi jugoslovenski »Triglav« med drugim:

»Vse drugače pa je, če prebivalstvo vidi in je prepričano, da se bremena ne odmerjajo enako. Ko vidijo ljudje, da neka podjetja dobro prosperirajo, da se stalno in neverjetno hitro razširjajo, njihove davčne napovedi pa izkazujejo zgubo, se polasča naših ljudi upravičeno ogorčenje. Tu ne pomaga nič, ne sklicevanje na državnostvornost, ne očitane punktaštva.«

Država uničuje slovenske posestnike.

Vipava, novembra. — V vipavski okolici je italijanska država vzela slovenskim posestnikom okoli petdeset posestev, ker prezadoleni niso zmogli neznosnih davčnih bremen. Samo v Tevčah je bilo vzeti kar 25 posestev. Tako postopanje je jasen dokaz, da uporablja italijanska vlada pri izterjevanju davkov za državljane jugoslovenske narodnosti vse hujše in brezobzirnejše metode kakor za Italijane. Medtem ko stremijo vse kulturnejše države za tem, da olajšajo kmetom neznosni položaj, ki jim ga je prinesla gospodarska kriza in uvajajo moratorije na kmečke dolgove, jih Italija še uničuje. Seveda zato, ker so kmetje Slovenci.

»Istra.«

Razpust prosvetnih društev.

Z odločbo banske uprave v Ljubljani od dne 17. februarja t. l. je bilo na osnovi čl. 11 društvenega zakona razpuščenih 80 slovenskih prosvetnih društev. Kakor razglasa »Službeni list«, je njih razpust postal sedaj pravomočen.

Samo za fašiste so službe.

Laško ministrstvo za korporacije je izdalo nalog vsem zvezam delodajalcev, profesionistov in obrtnikov, naj se strogo drže zakona, da mora biti vpisan v fašistično stranko, kdor hoče dobiti delo pri sindikalnih ali podobnih napravah. Brez strankarske izkaznice ni dela. Zato se je tudi število »prepričanih« pripadnikov fašistične stranke tako pomnožilo. Sicer pa: te fašistične praktike niso nič novega več. Marsikje jih še posekajo.

»Zelo redko je našel pri ljudeh npravnstveno hrabrost druge ure po polnoči, to se pravi, tako, pri kateri ohrani človek, ki so ga iznenadile najbolj nepričakovane okoliščine, popolno svobodo uma, sodbe in odločitve. Pravi, ne da bi omahoval, da je našel pri sebi več te hrabrosti druge ure po polnoči, kakor pri drugih ljudeh, in da je videl kaj malo ljudi, ki ne bi v tem ostajali daleč za njim.«¹⁶

»Menda sem v vojni najbrabrejši človek, ki je kedaj živel,« pravi preprosto, brez sence bahaštva, samo ker je beseda tako nanesla.¹⁷

Vojna hrabrost pri njem nikakor ni glavna; samo majhen del je tiste »popolnočne hrabrosti«, o kateri govori tako lepo, — »popolnočne« v dvojnem zmislu, dejanskem in prenešenem, morebiti še njemu samemu nerazumljivem: poldan volje, dejanja se konča — začena se polnoč žrtve, trpljenja; ali v obeh polutah sveti eno in isto sonce hrabrosti.

Kdor ne vidi, da je Napoleon hraber v vojni, mora biti slep. Tako sta slepa Tolstoj in Taine. Mera te slepote daje mero njihovega sovraštva. Taine se celo trudi dokazati, da je Napoleon »strahopetec«. In mnogi »pravični« sodniki so verjeli to in se razveselili: »Strahopetec je, kakor mi!«

Težko je reči, kdaj je bil Napoleon najbolj hraber. Zdi se, da enako od Toulona do Waterlooja, in dalje do Sv. Helene. Ta »luč, ki ga je obsevala«, kakor pravi Goethe, »ni ugasnila niti za trenutek.« Toda prvič je zagledala Francija obraz mladega junaka, tako lep, kakor ga še niso videli ljudje od časa Epaminondov in Leonidov, — v arcolskem dejanju.

Novembra 1896. leta je postal položaj generala Bonaparta, glavnega zapovednika italijanske vojske, skoraj obupen. Mala njegova vojska se je topila v neenakih bojih: dvajset tisoč izmučenih mož nasproti šestdeset tisoč svežim. Pomoč iz Francija ni prišla. Cvet vojske, vojščaki in zapovedniki, so obnemogli. Bolnice so bile prenapolnjene z ranjenci in bolnimi za mačuhom mantuanskih močvirij. Bolen je bil tudi sam Bonaparte. Ali najhuje je bilo, da je padel duh vojske po spodletem naskoku na višino Caldiero, kjer se je utrdil avstrijski feldmaršal Alvinczy na nepristopnem položaju in ogražal Verono, in odkoder se je moral Bonaparte umakniti, prvič v življenju, skoraj sramotno.

»Državljeni direktorji«, je pisal tiste dni, »morebiti smo na predvečer zube Italije... Jaz sem spolnil svojo dolžnost, in vojska je spolnila svojo. Moja vest je mirna, toda duša je razdejana... Pomoči, pošljite pomoči! Vedel je, da je ne pošljejo: jakobinci, kraljevci in celo direktorji sami so samo čakali ugodne prilike, da ga uničijo. »Ni več upanja«, je pisal Josipini, »vse je zgubljeno... Samo hrabrost mi je še ostala.«¹⁸

»Vsak drugi general na mestu Bonaparta, bi se bil umaknil za Mincio, in Italija bi bila zgubljena,« pravi Stendhal, ki se je udeležil vojne.¹⁹

Toda Bonaparte se ni umaknil; zamislil si je brezumno-predrzen maneuver: priti Avstrijcem za hrbet s strani skoraj nepreloženih adizkih močvirij, iznenaditi sovražnika, prisiliti ga k boju na treh ozkih napisih, kjer ni imela številčna pretega nobenega pomena, in je vse odločala osebna hrabrost vojščaka. Da izvrši maneuver, je bilo treba vzeti z nepričakovanim udarcem mali leseni mostiček na koncu enega izmed nasipov, nad blatno rečico Alpone pri vasi Arcole — edino zvezo avstrijskega ozadja z močvirji.

Po noči, v globokem molku, je odšla francoska vojska iz Verone. Predrzni maneuver Bonapartov ji je bil tako všeč, da so se ji pridružili ranjenci naravnost iz bolniških postelj. Plazeč se v temi po adizkih nasipih so prišle sprednje kolone Francozov pod zapovedništvom generala Augereauja še pred svitanjem do arcolskega mostu. Proti Bonapartovemu pričakovanju je bil most dobro zavarovan: dva bataljona Hrvatov s topništvo sta ga lahko branila z morilnim bočnim ognjem. Toda za umikanje je bilo že prepozno, pa tudi nikamor: prav ta pogin spredaj kakor zadaj; padli so v past.

Naskočila je prva kolona, in skupni kartečni strel jo je pometel skoraj vso, kakor pometla dobra metla smeti; prav tako drugo, in tretjo in četrto. Ljudje so hiteli na most, in metla jih je takoj pometla. Poginjali so brezmišlino. Vse golobradi dečki, sansculotti 93. leta, tudi na svoj način »možje iz Plutarha«. Pa tudi takim predrznežem je presedalo umiranje brez zmisla: mostu ni bilo mogoče zavzeti, kakor je nemogoče skočiti v nebo. Skoraj vsi zapovedniki so bili ubiti ali ranjeni, in ljudje so se upirali iti v ogenj. Ko se je zagnal Augereau z zastavo naprej, da bi potegnil vojščake za seboj, in zakričal besno: »Kaj se tako bojite smrti, podležil!« — se ni nihče ganil.²⁰

Pridirjal je Bonaparte in na mah sprevidel, da je stvar zgubljena, če ne bo most zavzet: ne bo iznenadil on Alvinczija, ampak ta njega; ko bo zaslišal hrum bitke, udari s caldijskih višin in stre, utopi v močvirju francosko vojsko. Toda še ta trenutek je spoznal, kaj je treba storiti. Razjahal je in prijel grenadirsko zastavo. Ljudje niso razumeli ali se niso upali razumeti, kaj dela; samo gledali so ga molče, ne da bi se bili ganili.

Bil je v zelo preprostem, kratkem vojaškem suknjiču, skoraj brez vezenja, s širokim svilnatim pasom, v belih irhastih hlačah, v nizkih podvihanih škornjih iz kozine;

mršav, droben, ne glede na svojih sedem in dvajset let, kakor šestnajstletna deklica; dolgi čopi komaj napudranih las vise plosko ob upadlih licih; čuden mir je na njegovem obrazu, prav kakor globoka zamišljenost, — samo neznošen blesk velikanskih oči, kakor raztopljene kovine; obraz bolnega dečka, zaradi katerega so ga vojščaki zlasti ljubili in »pomilovali«.

Še vedno niso razumeli, kaj hoče. Z eno roko je vzdignil zastavo — preresetano od krogel, sveto cunjjo, a z drugo — meč; obrnil se je, kriknil: »Vojščaki, mar niste več lo-dijski zmagovalci?« — in stekel na most.²¹

Vsi so planili za njim z eno samo mislijo: raje umrejo sami, kakor ko da bi gledali, kako umre »bolni deček«. Zapovedniki so ga obkrožili in branili s svojimi telesi. Dvakrat ranjeni general Lannes ga je zaščitil pred prvim skupnim strelom in je padel, ranjen tretjič. Pri drugem skupnem strelu ga je ščitil polkovnik Muiron in bil ubit na Bonapartovih prsih, tako da mu je kri brizgnila v obraz.

Toča karteč je kosila ljudi. Toda šli so vendarle naprej in prišli do konca mostu. Tu pa niso mogli več prenesti ognja iz neposredne bližine, obrnili so se in zbežali nazaj. Hrvatje so planili za njimi in poklali z bajoneti, kar jih niso ubile karteče.

Bonaparte je še vedno stal na mostu. Gruča bežečih grenadirjev ga je vzdignila na roke in potegnila iz ognja, ali v spopadu ga je spet izpustila, ne da bi opazila. Padel je v močvirje in se pogreznil do pasu v blato. Lepo je bilo stati na mostu kot junak, ali grdo sedeti kot žaba v močvirju. Zdelo se je, da sliši tudi skozi hrum bitke zgolj tiho šumljanje suhega ločja nad seboj; videl je zgolj sivo tiho nebo, in je sam utihnil; čakal je konca: ali ga pogoltno blato, ali pa ga ubijejo ali ujamejo Avstrijci. Toda, morebiti je vedel — »pomnil«, da bo rešen.

Avstrijci so bili že na štirideset korakov pred njim, pa ga še vedno niso zapazili z lice, okrvavljenim od Muironove krvi in olepljenim z blatom. Tako ga je varovalo tiho nebo; tam, na mostu bi bil neogibno poginil, v močvirju se je rešil; čim bolj se je pogrezal, tem bolj je bil varen pred krogliami.

Grenadirji so se zavedli šele, ko so zbežali z mostu na breg: videli so, da je Bonaparte zginil. »Kje je? Kje je Bonaparte?« so zatulili v grozi. »Letite nazaj, rešite, rešite ga!« In vnovič so stekli na most, pomendrali Hrvatje v besnem navalu, zagledali Bonaparta v močvirju, kjer se je bil pogreznil skoraj do pleč, se prerili po nekakšnem do njega, ga izvlekli, vzdignili, nesli na breg in posadili na konja. Bil je rešen.

Kaj se je zgodilo potem, je težko razumeti, kakor je sploh vsako bitko — v bistvu kaos, — težko razumeti. Udeleženci sami ne morejo nikoli prav pripovedovati o njej. Samo eno je jasno: Bonapartov maneuver se ni posrečil. Most ni bil zavzet niti tega dne, niti naslednjega, temveč šele tretji dan ga je prekorajčil Massena skoraj brez boja, ker so ga Avstrijci že zapustili: središče dejavnosti je bilo takrat prenešeno na popolnoma drugo stran.

To pomeni torej, da je bilo Bonapartovo junaštvo brez koristi? Ne, kar najbolj koristno. »Zagotavljam vam, da je bilo vse to neogibno, da smo zmagali,« je pisal Carnotu, in sicer ne o svojem junaštvu, — nanj je kakor pozabil, — temveč o junaštvu Lannesa.²² Da vse to je bilo neogibno, da je dvignil duh vojščakov, zanetil tisto »npravnstveno iskro, ki odloča o usodi bitke«. Izbruhu volje v duši vodnika so se odzvali nešteti izbruhi volje v duši vojščakov. Prav ko da je padla iskra v smodnišnico, in ta se je razletela.

V treh dneh po Arcoleju so se zgodili taki čudeži, da je hrabri, vztrajni, umni Alvinczy postal ves zmeden in ni razumel, kaj se dogaja, zakaj so Bonapartovi vojščaki na mah kakor pobesneli; in zmeden je delal neumnosti: sestopil je z nepristopnih caldijskih položajev, prepustil Verono, Mantuo, vso Italijo. To je dosegel Bonaparte, ko je sedel v močvirju. Arcole, Piramide, Marengo, Austerlitz, Jena, Friedland so biseri enega nakita: če bi se bila nitka pretrgala tedaj, pri Arcoleju, bi se bil razsul tudi ves nakit.

Nekaj minut pred smrtjo je bledele o neki bitki na mostu, morebiti prav tem arcolskem.²³ V tistem trenutku je moral iti čez drug, bolj strašen most. Ali je prišel čezenj ali zopet padel v močvirje? Če je tudi padel, nič ne de: rešen bo, kakor takrat.

»Sovražnik je potolčen pri Arcoleju... Nekoliko utrujen sem,« je pisal Josipini, in prav tako ni omenil svojega junaštva, kakor v pismu Carnotu.²⁴ Sploh se pa ni mogel ponášati s hrabrostjo pred ljudmi že zategadelj, ker njegova hrabrost nikakor ni tisto, kar imenujejo ljudje s to besedo. Če bi človek naprej vedel vse, kar se bo zgodilo z njim do poslednje smrtne ure, bi ne bilo zanj niti našega človeškega strahu, niti naše hrabrosti. In tako je Napoleon poznal — »pomnil« bodoče. O seveda, vselej ne, temveč samo v redkih, zelo strašnih trenutkih, in z drugim strahom, ne človeškim, in da ga je premagal, je moral imeti ne našo, ne človeško hrabrost.

V teh trenutkih je čutil svojo čudežno neranljivost v bojih. Bil je šestdeset velikih bitk in brez števila malih; devetnajst konj je bilo ubitih pod njim,²⁵ a ranjen je bil samo dvakrat: dovolj težko pri obleganju Toulona leta 1793, in lahko pri Regensburgu leta 1809.

²¹ Ségur, I. 300.²² Ségur, I. 308.²³ Antommarchi, II. 110. Umirajoči Napoleon je spregovoril različno samo dve besedi: »tête! armée.« Bržkone pomeni »tête« — tête de pont, mostni branik. Zmisel domišljije je: most - vojska: bitka na mostu.²⁴ Masson, Mme. Bonaparte, 91.²⁵ O'Méara, II. 304.²⁶ Puškin, Pesem o belem Olegu.